

11. Назаренко А.В. Немецкие латиноязычные источники IX-XI веков/ Александр Васильевич Назаренко. – М.: Наука, 1993. – 240 с.
12. Павел Диакон. История лангобардов. – М.: Азбука, 2008. – 320 с.
13. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. – М.: Алетейя, 2000. – 543 с.
14. Рихер Реймский. История. – М.: «Политическая энциклопедия», 1997. – 336 с.
15. Семёнов И.С. Европейские династии. Полный генеалогический справочник/ Науч. Ред. Е.И Карева, О.Н. Наумов. – М.: ООО «Издательство «Энциклопедия»», ООО «Издательский дом ИНФРА-М», 2006. – 1104 с.
16. Титмар Мерзебургский. Хроника. – М.: «SPSL», 2009. – 256 с.
17. Хроники Фредегара/ Пер. с лат., комментарии, вступительная статья Г.А. Шмидта. – СПб.: ЕВРАЗИЯ; М.: ИД Клио, 2015. – 464 с.

УДК (92)9477)

Юлія Левкович

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЛЬГЕЛЬМА фон ГАБСБУРГА: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Стаття присвячена малодослідженому пласту української історії періоду національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. Саме тепер, коли нашою історією цікавляться не тільки українці за кордоном, а й самі іноземці, з'являється багато відкритих питань, що стосуються співпраці українців з представниками австрійської держави, зокрема і з Вільгельмом Габсбургом, більше відомого як Василь Вишиваний. Тому порушення цієї проблеми надзвичайно актуальне для історичної науки.

Ключові слова: національно-визвольні змагання, імперія, війна, протекторат, історіографія, революція, незалежність.

Статья посвящена малоисследованной странице украинской истории периода национально-освободительной борьбы 1917-1921 гг. Именно теперь, когда нашей историей интересуются не только украинцы за рубежом, но и сами иностранцы, появляется много открытых вопросов, касающихся сотрудничества украинцев с представителями австрийского государства, в том числе и с Вильгельмом Габсбургом, более известным как Василий Вышиваний. Поэтому изучение этого вопроса чрезвычайно актуально для исторической науки.

Ключевые слова: национально-освободительное движение, империя, война, протекторат, историография, революция, независимость.

The article is devoted unexplored reservoir Ukrainian history of the national liberation struggle of 1917-1921. It is now that our history is not only interested in Ukrainian abroad, but most foreigners there are many open questions concerning Ukrainian cooperation with representatives of the Austrian state, including with Wilhelm Habsburg, better known as Basil Vyshyvany. Therefore breach of this problem is extremely important for historical science.

Performances problem. Considering the relevance of the topic of the social significance, one could argue that this research is very relevant to today's Ukrainian, because as in the past, and today the development of our country attached figures of foreign origin who fully dedicate their lives to the development of the Ukrainian state.

Today there is a need to summarize the achievements of scientists of different directions, to submit so-called cut state historiographical study of public and state-of Wilhelm von Habsburg and isolate problems, which are not properly covered in the pages of scientific papers. These publications - only the beginning of a systematic, comprehensive and objective study of this vibrant and unique even figures in the Ukrainian national liberation movement as W.Habsburgs - Basil Vyshyvany. His life, full of many dramatic conflicts poryvan high ideological and severe mental disturbances, which could form the basis for the plot of the historical novel or an exciting movie, you can fully explore relying mainly on the rich source material on this issue.

Key words: national liberation movement, empire, war, protectorate, historiography, revolution, independence.

Постановки проблеми. Розглядаючи актуальність даної теми з боку суспільної значущості, можна стверджувати, що дане дослідження досить актуальне для українського сьогодення, оскільки як і в минулому, так і сьогодні до розвитку нашої держави долучаються діячі іноземного походження, які повністю присвячують своє життя розбудові української держави.

Мета. Сьогодні назріла потреба підсумувати надбання науковців різних напрямів, подати так званий історіографічний зріз стану дослідження суспільної та державотворчої діяльності Вільгельма фон Габсбурга, а також виокремити проблеми, які не знайшли належного висвітлення на сторінках наукових праць.

Виклад основного матеріалу. Австрійський архикнязь і полковник українських січових стрільців; "блудний син" для своїх кровних батьків і велика надія для поневолених українців; людина з галереї "ідеалістів-романтиків", "фантастів" і професійний військовий діяч; поет-лірик і реальний претендент на булаву гетьмана України; нащадок давньої королівської династії Габсбургів і послідовний борець за звільнення українського народу з-під ярма двох найбільших імперій - Австро-Угорської і Російської. Ці взаємно несполучні, на перший погляд, означення стосуються однієї особи - Вільгельма фон Габсбурга Лютрингена (Лотаринзького). Ці та інші взаємовиключні характеристики цього діяча, його дій, думок, намірів фігурують в українській і зарубіжній пресі доби визвольних змагань 1917 - 1921 рр., у мемуарній, публіцистичній і науково-історичній літературі пізніших

часів. Але в пам'ять українського народу він увійшов під ім'ям Василя Вишиваного. Саме так його називали українські січові стрільці за щирю любов до українців і всього українського, зокрема й до вишиваної сорочки, яку носив і під одностроєм австрійського старшини й навіть з'являвся на цісарському дворі у Відні.

Присвятивши себе боротьбі за українську національну справу, він вписав у її драматичний перебіг свої сторінки і зрештою заплатив за відданість обраному шляху найдорожчим - власним життям, яке завершилось у тюремній лікарні Лук'янівської в'язниці в Києві. Здавалося б, така непересічна постать мала б зайняти помітне місце в анналах нашої історії. Загалом в Україні й тепер мало відомо про Василя Вишиваного. Власне, малознаними є правдиві, точні факти з його життя та діяльності. Натомість широко відомі всілякі міфи, що зродилися довкола цієї людини, різні вигадки й домисли про її плани і дії. Йому, зокрема, закидали надмірні амбіції, прагнення дістати в свої руки найвищу владу в Україні, здобути гетьманську булаву (у 1918 р.) і омріяну українськими монархістами королівську корону (у 1921 р.) тощо.

Історіографію досліджуваної теми доцільно поділити на кілька окремих груп. До першої групи слід віднести праці, що з'явилися у період національно-визвольних змагань та в міжвоєнний час і належать безпосереднім учасникам тих подій. Другий блок – це видання, що вийшли в світ в радянський період. Це переважно закордонні публікації українців в еміграції, оскільки в Радянському Союзі такі питання з історії України як національно-визвольні змагання чи діяльність Українських Січових Стрільців не досліджувались. Третій період історіографії проблеми, що досліджується, це пострадянська доба, за період якої зроблено перші спроби систематичного і ґрунтовного дослідження особистості Вільгельма Габсбурга. До окремої групи слід віднести закордонні видання, що стосуються життя та діяльності Вільгельма Габсбурга. Це переважно німецькомовні доробки.

Найменше інформації про Вільгельма Габсбурга ми знаходимо у літературі, що вийшла друком у період визвольних змагань 1917-1921 рр. Це переважно лише фрагментарні згадки про В. Вишиваного людей, які входили до його оточення. Так про прихильність ерцгерцога до українського національного відродження зазначає його ад'ютант Е. Ляришенко: «полковник Вишиваний проявив себе активним оборонцем української справи вже з 1912 р. Але тому, що старий цісар був цілком в руках польського клубу, то вся справа скінчилася тим, що Вел. Князя було відкинуто геть».[6 с.264]

Оскільки В. Габсбург був командувачем одного з корпусів Українських Січових Стрільців, то згадки про нього знаходимо у працях, що стосуються формування та діяльності стрілецтва в період Першої світової війни. Одним із таких доробків є праця О. Назарука[7], який велику увагу приділяв питанням внутрішнього життя стрільців, їх впливу на національну свідомість українського населення, подавав цікаві статистичні дані. Однією з робіт, що розкриває політичну ситуацію в Україні на 1918 рік є зібрання записок Д. Донцова[1], видане в Торонто. Автор у добу боротьби за українську державність ставить ім'я Василя Вишиваного поряд з іменами П. Скоропадського, С. Петлюри, М. Міхновського, П. Болбочана, Є. Коновальця, Ю. Тютюнника тощо.

Часткову інформацію про діяльність В. Вишиваного у лавах Українських Січових Стрільців окремими сюжетами знаходимо у виданнях інших військових і політичних діячів національно-державного відродження України, що видавалися у міжвоєнний період за кордоном: М.Омельяновича[8], В.Петрива[11], О.Думіна[3,4], Онацького[9,10], Л.Цегельського[19], Д.Дорошенка[2], П.Скоропадського[13], та ін. Дані доробки містять не тільки спогади учасників тих подій, а й спроби аналізу розгортання визвольних змагань.

Однією з загальних праць, що містить відомості про діячів, які брали участь у визвольних змаганнях 1917-1921 рр. є «Історичні постаті Галичини ХІХ-ХХ ст.»[5] видана також закордоном у Нью-Йорку.

Серед перших спроб справді наукового біографічного дослідження постаті В.Вишиваного за період незалежної України вирізняється публікація Ю.Терещенка й Т.Осташко[15-18]. Дана праця не тільки розповідає про життя та діяльність Вільгельма Габсбурга-Лотрінгена, а й подає документальні матеріали слідчої справи Василя Вишиваного, його мемуари, поезію та зразок прози, які дають змогу краще зрозуміти цю яскраву постать українського національного відродження першої половини ХХ століття. Вперше публікується листування В. Габсбурга з К. Гужковським, М. Васильком, митрополитом Шептицьким та іншими українськими громадсько-політичними діячами, яке проливає світло на маловідомі сторінки суспільно-політичного життя в Україні доби Першої світової війни та українських національно-визвольних змагань 1914-1921 рр.

Спробу дослідити Вільгельма Габсбурга як політичного діяча і дипломата зробив В. Рассевич[12]. У його статті приділяється увага практичній роботі В. Вишиваного для вирішення «українського питання», тобто його дипломатії у австрійському парламенті.

Найновішим дослідженням особистості Вільгельма Габсбурга є монографія американського історика, професора Єльського університету Тімоті Снайдера «Червоний Князь» – це оповідь у десяти «кольорових» розділах (кожен розділ має своє «кольорове позначення» від золотого: «Цісарів сон» до помаранчевого: «європейські революції»)[14]. Стиль монографії Т. Снайдера невимушений, наближений до художньої нарації.

Монографія постає ретроспекцією важливих історичних сюжетів: переділу кордонів, становлення незалежних держав, «Весни народів», Двох світових війн, боротьби Габсбургів із Османською та Російською імперіями. Попри те, що розділи супроводжують блоки посилань на архівні матеріали та коментарі, жодної наукової важкості в книжці не відчувається. Монографія доводить, що українці існували в західній рецепції як самотні осередок. Українські дипломати відігравали важливу роль у політичному житті Європи, зокрема Микола Василько (депутат австрійського парламенту на початку ХХ ст., який співпрацював із Вільгельмом в січні-лютому 1918 року, коли вони вели перемовини, що призвели до Хлібного миру), Євген Олесницький, у минулому радник самого Франца-Фердинанда.

Навіть ці мікросюжети важливі, оскільки свідчать про сформованість української етнічної та національної ідентичності, що розбиває вщент тези деяких сьогоденних політиків про нестачу української нації як історичного суб'єкта.

Важливою постає також рецепція українського простору, яку маємо в Т. Снайдера: «У повоєнні десятиліття Львів залишився найбільш гордим з усіх українських міст, навіть за советського правління. Нині це найпатріотичніше місто незалежної України, бідної демократичної країни, яка долає численні виклики». З цієї фрази добре помітно, що фаховий історик у своїй монографії не боїться емоційно-пафосних тез.

На жаль, немає можливості опрацювати в повному обсязі закордонні видання, що стосуються життя та діяльності Вільгельма фон Габсбурга. У даному дослідженні використані лише такі німецькомовні праці: Wolfdieter Bibe "Beiterage Ukraine-Politik Osterreich-Ungarns 1918"[21], Hornykiewicz T. "Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 deren Bedeutung und historische Hintergrunde"[20]. Зазначені публікації - лише початок систематизованого, всебічного й об'єктивного вивчення такої яскравої і навіть унікальної постаті в українському національно-визвольному русі, як В. Габсбург - Василь Вишиваний. Його життєвий шлях, сповнений багатьох драматичних колізій, високих ідейних поривань і важких душевних потрясінь, який міг би лягти в основу сюжету історичного роману чи захоплюючого фільму, можна всебічно дослідити опираючись в основному на багатий джерельний матеріал з даної проблеми.

Джерела та література

1. Донцов Д. Рік 1918, Київ. - Торонто: "Гомін України", 1954. - 129 с. - Режим доступу: <http://varnak.psend.com/rik1918.html>.
2. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. - К., 2007. - 595 с.
3. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914-1918. - Львів, 1936. - 121 с.
4. Думін О. Початки організації Українських Січових Стрільців // Вістник. Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. - Т. 3. - Кн. 7-8. - Львів, 1934. - С. 53-59;
5. Історичні постаті Галичини XIX-XX ст. - Нью-Йорк - Париж-Сідней -Торонто. - Бібліотека Українознавства. - ч.8. - 1961. - 246 с.
6. Ляришенко Е. Відкритий лист до Пана Рау, керівника «Deutsche Nachrichten» // Воля (Відень). - 1921. - Ч. 6-8. - С. 264.
7. Назарук О. Слідами Українських Січових Стрільців. - Львів, 1916.- 156с. - Режимдоступу:http://ukrknyga.at.ua/load/nazaruk_o_slidami_ukrajinskikh_sichovikh_strilciv/10-1-0-2115
8. Омелянович-Павленко М. Спомини // Літературно-науковий вісник. - 1930. - Кн. IV. - С. 327.
9. Онацький Є. По похилій площі: записки журналіста і дипломата. - Т. 2. - Мюнхен, 1969. - 152 с.
10. Онацький Є. Портрети в профіль/Є. Онацький. - Чикаго, 1965. - 300 с.
11. Петрів В. Військово-історичні праці. Спомини. - К., 2002. - 639 с.
12. Рассевич В. Політик, що розминувся зі своїм часом // Європейський час. - Львів, 1997. -№ 1. - С. 33-36.
13. Скоропадський П. Спогади (кін. 1917 - грудень 1918). - Київ, Філадельфія, 1995.-494с.Режим доступу:http://ukrknyga.at.ua/load/skoropadskij_p_sporadi_kin_1917_gruden_1918/7-1-0-433
14. Снайдер Тимоті. Червоний Князь. Таємні життя габсбурзького ерцгерцога. / Пер. з англ. П. Грицак. - К.: Грані-Т, 2011. - 296 с.
15. Терещенко Ю., Осташко Т. Вільгельм Габсбург - Василь Вишиваний: з історії життя та діяльності // Студії з архівної справи та документознавства. - К., 1999. - Т. 5. - С. 189-195.
16. Терещенко Ю., Осташко Т. Український патріот з династії Габсбургів. -К.: Темпора, 2008. - 382 с.
17. Терещенко Ю., Осташко Т. Український патріот з династії Габсбургів. -К.: Темпора, 2008. - 382 с.
18. Терещенко, Ю. Вячеслав Липінський і Вільгельм Габсбург: на політичних перехрестях / Ю. Терещенко. - С. 91-126. // Молода нація: альманах. - № 4 (25). - К. : Смолоскип, 2002. - 248 с.
19. Цегельський Л. Від легенди до правди. - Нью-Йорк-Філадельфія, 1960. - 68 с.
20. Hornykiewicz T. Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 deren Bedeutung und historische Hintergrunde. - Band III. - Philadelphia, 1966.
21. Wolfdieter Bibe. Beiterage Ukraine-Politik Osterreich-Ungarns 1918 // I. Fur 6. Osteuropas. 1966. - B. 14.

УДК 94.009.17(430+480)"1933-1939"

Галина Невинна

НІМЕЦЬКО-ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ 1933-1939 РР.: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ЗРІЗ

У статті проаналізовано наукові праці фінських, німецьких, російських і українських учених, які вивчали питання німецько-фінських відносин в 1930 рр.

Ключові слова: мемуари, монографії, статті, тези.

В статье проанализированы научные труды финских, германских, российских и украинских ученых, которые изучали вопросы немецко-финских отношений в 1930 гг.

Ключевые слова: мемуары, монографии, статьи, тезы.

The actuality of work is determined by the necessity of detailed and deep analysis of problems of world history, especially those aspects that for a long time were out of the research field. It concerns to the new reading and studying on the basis of modern scientific approaches and methods of foreign-policy activity of Germany and Finland in a pre-war period. The aim of this research is an objective estimation of integrity of historical process that requires insertion of the German-Finnish relations in the general system of international relations of the 30th of XX century and research of their influence on mechanisms and peculiarities of its functioning.